

Hétindító

„...és imé minden csak hiábavalóság...”

Ha én évtizedekig meghurcolt, üldözött ellenzéki lennék (avagy mindenütt „elenséget” kutogató, szimatoló régimódi cenzor), bizonyos, hogy gyanús szándékot látnék már abban is, ha a frissiben megjelent érdekes kötet legfontosabb fejezeteit, lapjait alaposan összekeverik. De hát nem voltam, nem vagyok „üldözött ellenzéki” amintohogy nem tartozom azok közé sem, akik a kombinéjukon is hordott pártjelvényt, most hirtelenjében lecsereleik Kossuth-címerre... Így aztán csak szimpla állampolgári jogon dühöngök a szedett-vedett kötet olvas-tán. Legalábbis, amíg megtalálom a százhatvanadik oldalon megkezdett gondolat-sor folytatását, azon tépelődöm: miért, hogy mindig hibás példányt emelek le a könyvüzletek polcairól?! Lehet, hogy minden példány ennyire vacak? Vagy csak én nyúltam megint mellé? Mindenesetre, ha odahaza, a halomba rakott (sok-sok forintért vásárolt) hibás kötésű, sajtóhibákkal teli, hevenyészten magyarított, kulcsin nélküli köteteket számolgotom, heves vágyat, dühöt érezek, hogy valamennyit hozzávágjam az ilyen-olyan illetékesek fejébe... De, mert általában legfeljebb csak „magamnak kiabálok” — most is csak szavakban dobom be a törülközőt.

Akárha **Eörsi István**.

A Nagy Téma

Mert éppen **Eörsi István** *Bedobom a törülközőt* című kötetét olvasom, amikor „utólr” a kötészet szakemberek „mesteri lapkeverése”. S mit ad isten, éppen az izgalmas, heves publicisztikai írások legfontosabbikánál — **A témánál** —, zagyválják össze az oldalakat. Amikor **Eörsi István** az 1956-os kivégzéseket követő országnyi csend iszonyát megidéve, arról medítál, hogy miként fojthatta el évtizedeken át véres verejtékes tudását az ország. „A lakosság porba sújtva, egyéb alternatíva híján, a hatvanas évek közepén cserébe a több szabadságért és húsért, elismerte a meglévő uralmi viszonyokat — írja **Eörsi** —. De hogyan történt, hogy az értelmiség hangadói, majd túlnyomó többsége ezt az egyedül lehetséges rosszat előbb „kisebb rossznak”, majd „nem is olyan rossznak”, „egész elfogadhatónak”, végül — **Vas István** más összefüggésben

használt, mélyen jellemző kifejezésével élve — „aránylag nagyszerűnek” élte meg?”

Szóval, magam is úgy gondolom: nem az a **Nagy Téma**, hogy mit mondott (vagy nem mondott?) **Kádár János** az ötvenhatos vérengzés elő- és utójátékairól, a nagyhatalmi követelésekről, hanem az, hogy itt, **Magyarországon**, hogyan is vághattunk „**lelkes arcot megalkuvásainkhoz**”. **Eörsi** idézve: „**Magyarországon — mint ezt újabb dokumentumfilmek tucatjai bizonyítják — igen sok okos ember él. Mégis egy egész nemzet úgy tett, mint a szűzlány, aki — két tisztességet megmentendő — férjhez megy ahhoz, aki megerőszkolta.**”

Lelkes megalkuvásunk

Miért tettük ezt? Hogy bírtuk ki évtizedeken át? Miért nem készítünk e tárgyban még most sem számvevőtest? — kérdezem **Eörsi Istvánnal** együtt. Például a „**kollektív elfojtás**” lényegéről, melynek számtalan következményét szenvedjük ma is... Végül is „**lelkes megalkuvásunk**” benne van a hallgató többség mai „**politikai közönyében**”, de még a bevezetőben emlegetett, hevenyészett munkálkodást jelző, elfuserált, hibás kötetekben is. Mert a **Kádár-kormány** — a „**több húst, több szabadságot**” illetően — betartotta ígéretét. Ám közben a meglehetősen önkényesen alkalmazott „**dicsérettel, tiltással**” leépítette a szakmai tisztességet, kiölte az értelmes munka lehetőségét is.

Eörsi, a *Bedobom a törülközőt* című publicisztikai kötetében gyakran idézi **Angyal Istvánt**, az egyik 1956-os kommunista felkelőcsoport volt vezetőjét, aki tudván tudta, hogy akasztófa vár rá, mégsem vállalta a túlélést biztosító szökést. Ahogy mondogatta **Angyal István**: „**Nem szököm sehova. Nincs kedvem végigcsinálni azokat a mocskos kis kompromisszumokat, amelyek rátok várnak...**”

Nosztalgia

Ilyesfajta önpusztító eltöklétséggel járta a maga útját **Andrej Tarkovszkij** is, a világ egyik legnagyobb filmrendezője... A leghetetlenebb körülmények kö-

zött, az örökös ellenszél viharában is megpróbált átkelni a vízzel teli medencén, égő gyertyával a kezében, akárcsak a most bemutatott *Nosztalgia* című filmjének hőse... Noha ő is tudván tudta: „**az ember nem mehet végére a dolognak, amely a nap alatt történik.**” (A *Prédikátor* könyve.) Mert a mélyen hívők eltöklétségével úgy gondolta: „**a tehetséget Istentől nem ajándékba kapjuk**”, következésképp a művész nem hiheti, hogy csupán „**vakfolt**” saját hazájában, a Szovjetunióban... Tehát **Tarkovszkij** minden erejével „**nyíltan és kerülőutak nélkül**” törekedett a **végso igazság** elérésére, a film, vagy ha úgy tetszik, a „**maga sajátos ökológiai zugában**”.

De hát mi is a végso igazság? **Pilátus**, a „**finom uracs**” — sokak szerint a legnagyobb komédiarendező —, mindekenélőtt nevétségessé akarja tenni **Krisztust**, amikor gúnyosan ekképpen mutatja be az összegyűlt népnek: „**Imé az ember!**” De a nép a komédiánál jobban kedveli a tragédiát. S így kiáltozik: „**Feszítsd meg!**”

Szegény, szeniális **Tarkovszkij**... Még egy rendes, nyilvános „**megfeszítettést**” sem kaphatott... **Pitiáner**, lélekölő vacakságokkal, olcsó kompromisszumokkal akarták felfeszíteni a „**kereszt-re**”. (Uramisten, micsoda belső kínokat, személyét sértő gyalázásokat idéznek a „**Filmvilágban**” most megjelenő naplójegyzetei.) És az „**elhallgattatással**” próbálták nevétségessé tenni, akárha a legtöbb, léleknyomorító, kelet-erőpai tragikomédiákban általában... Így aztán nem csoda, hogy amikor már reményt sem látott arra, hogy kiússzon a „**szájáig érő szennyes áradatból**”, a következőket írja naplójába: „**Előlről kezdeni az életemet. Mit lehet ennek érdekében tenni? Mindenekelőtt szabadnak és függetlennek kell éreznem magam, hinnem kell, szeretni, megszabadulni ettől a nyomorúságos világtól és valami másért élni — de hogyan és hol?**”

Hogyan és hol? Erre a lényeges, fontos kérdésre már csak a filmjei adhatnak választ. A most bemutatott *Nosztalgia* is, amely oly fájdalmasan idézi a *Prédikátort*: „**látam minden dolgokat, melyek lesznek a nap alatt, és imé, minden csak hiábavalóság és a léleknek gyötrelme...**”

Gantner Ilona